

ПЛЕНУМ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ ПОСТАНОВА

15.05.2006 N 1

Про практику постановлення судами
вироків (постанов) при розгляді
кримінальних справ в апеляційному порядку

Право на апеляційне оскарження судових рішень гарантоване ст. 129 Конституції України і як конституційна засада судочинства становить невід'ємну складову права на судовий захист.

Право та обов'язок апеляційного суду постановити свій вирок (постанову) під час розгляду справи в апеляційному порядку, передбачені пунктами 2, 3 ч. 1 ст. 366 Кримінально-процесуального кодексу України (далі — КПК), є однією з гарантій оперативного здійснення кримінального судочинства, а отже, і своєчасного кримінально-правового захисту прав та свобод громадян.

Вивчення й узагальнення практики розгляду справ в апеляційному порядку показали, що суди ще недостатньо і не завжди правильно застосовують зазначені положення закону.

З метою забезпечення точного й однакового застосування судами законодавства під час апеляційного розгляду кримінальних справ Пленум Верховного Суду України ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. Звернути увагу судів на те, що наведений у ч. 1 ст. 378 КПК перелік випадків, у яких апеляційний суд скасовує вирок суду першої інстанції та постановляє свій вирок, є вичерпним, у зв'язку з чим це допускається лише тоді, коли в апеляції прокурора, потерпілого або його представника порушено питання про скасування вироку саме із перелічених у зазначеній нормі підстав, які пов'язані з погіршенням у той чи інший спосіб становища виправданого або засудженого.

Апеляційний суд вправі скасувати постанову суду першої інстанції про застосування примусових заходів виховного чи медичного характеру та постановити свою тільки у випадках, передбачених ч. 4 ст. 378 КПК, і лише за умови, що в апеляції прокурор, потерпілий або його представник порушили питання про скасування постанови саме із зазначених у цій нормі підстав.

2. Відповідно до ч. 2 ст. 358 КПК у разі порушення в апеляції питання про погіршення становища засудженого чи виправданого ці учасники процесу та їх законні представники підлягають обов'язковому виклику в апеляційний суд, а захисники засудженого, виправданого, — тільки якщо їх участь у справі відповідно до вимог ст. 45 КПК є обов'язковою. Виклик зазначених осіб здійснює суд першої інстанції на підставі ч. 4 ст. 354 КПК.

Розгляд справи в апеляційному порядку за відсутності засудженого, виправданого, їх захисників у такому випадку не допускається. У разі неявки цих осіб у судові засідання апеляційний суд має відкласти розгляд справи і вжити заходів, передбачених статтями 288, 289, ч. 6 ст. 47 КПК (1001-05, 1003-05). Неявка в судові засідання законного представника засудженого, виправданого не зупиняє розгляд справи, якщо апеляційний суд не визнає його участь необхідною (ч. 5 ст. 441 КПК).

3. За змістом ст. 378 КПК апеляційний суд не може постановити свій вирок тоді, коли в апеляції порушено питання про скасування вироку суду першої інстанції з підстав, передбачених ч. 1 цієї статті, але висловлено прохання повернути справу на додаткове розслідування чи новий судовий розгляд. Якщо в зазначеному випадку позиція прокурора, потерпілого, його представника є суперечливою і не узгоджується з вимогами пунктів 2, 3 ч. 1, ч. 2 ст. 374, ч. 1 ст. 378 КПК, головуючий у суді першої інстанції за наявності до того підстав вправі своєю постановою визнати, що апеляція не відповідає вимогам ст. 350 КПК, та залишити її з дотриманням ст. 352 цього Кодексу без руху, а в подальшому — і без розгляду.

4. Роз'яснити судам, що за змістом ст. 264 КПК підтримання прокурором перед судом державного обвинувачення не тотожне викладенню ним міркувань із приводу застосування кримінального закону і міри покарання щодо підсудного. У зв'язку із цим позиція прокурора щодо доцільності призначення підсудному, засудженому

конкретних виду та розміру покарання не охоплюється поняттям “межі обвинувачення”, вжитим у п. 8 ст. 348 КПК.

5. Як впливає із ч. 3 ст. 358 і ч. 5 ст. 362 КПК, під час судового слідства апеляційний суд може досліджувати всі докази, що є у справі, або лише ті, правильність оцінки чи повноти дослідження яких судом першої інстанції оспорено в апеляції (апеляціях), або ж які він зовсім не досліджував.

Виходячи з принципу безпосередності дослідження доказів, апеляційний суд не вправі дати їм іншу оцінку, ніж та, яку дав суд першої інстанції, якщо їх не було досліджено під час апеляційного розгляду справи.

6. Проведення апеляційним судом судового слідства відображається у протоколі судового засідання, який підписують головуючий і секретар. Судовий процес можна фіксувати за допомогою технічних засобів із дотриманням вимог, передбачених ст. 87-1 КПК.

7. У випадках, коли суд першої інстанції відповідно до ст. 299 КПК докази не досліджував або досліджував частково, апеляційний суд має провести судове слідство з метою з’ясування лише тих фактичних обставин справи, які оспорювались у суді першої інстанції.

Якщо ж суд першої інстанції визначив обсяг досліджених ним доказів із порушенням вимог зазначеної статті, апеляційний суд не вправі постановити свій вирок, а повинен за наявності до того підстав скасувати вирок суду першої інстанції у зв’язку з істотним порушенням кримінально-процесуального закону та направити справу до цього суду на новий судовий розгляд.

8. Судам слід мати на увазі, що за змістом статей 373, 378 КПК погіршення становища засудженого можливе лише при постановленні апеляційним судом свого вироку (постанови), а при винесенні ним ухвали не допускається.

Вирок апеляційного суду має відповідати вимогам статей 332-335 КПК. Крім того, у ньому необхідно викласти зміст вироку суду першої інстанції та суть апеляції, а в разі проведення судового слідства — навести пояснення осіб, які брали участь у засіданні; аналіз досліджених доказів; аргументи на підтвердження викладених в апеляціях доводів; оцінку правильності рішень, прийнятих судом першої інстанції; формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним (якщо його обсяг було збільшено); обґрунтування кваліфікації дій засудженого та міри покарання.

Постанова апеляційного суду має містити відповідь на питання, наведені у статтях 420, 448 КПК. У ній також треба викласти зміст постанови суду першої інстанції, суть апеляції та мотиви прийнятого рішення.

9. Відповідно до ст. 365 КПК апеляційний суд перевіряє вирок суду першої інстанції у межах апеляції. У зв’язку з цим він не наводить у своєму вироку доводи на підтвердження тих висновків суду першої інстанції, які не оспорено в апеляції, і скасовує вирок цього суду лише в тій частині, у якій визнав його незаконним чи необґрунтованим.

Зокрема, якщо в апеляції порушено питання про скасування вироку суду першої інстанції у зв’язку з необхідністю застосувати більш суворе покарання або через неправильне звільнення засудженого від відбування покарання, апеляційний суд не наводить у вироку докази на підтвердження винуватості особи в учиненні злочину, доводи щодо кваліфікації діяння тощо.

При скасуванні виправдального вироку як необґрунтованого і постановленні свого, обвинувального, апеляційний суд має сформулювати обвинувачення, яке визнав доведеним, обґрунтувати висновок про безпідставність виправдання, дати кримінально-правову оцінку діям винуватого, навести мотиви призначення певної міри покарання.

Якщо вирок суду першої інстанції скасовано у зв’язку з необхідністю збільшення обсягу обвинувачення, яке не впливає на кваліфікацію діяння та міру покарання, апеляційний суд повинен зазначити в резолютивній частині свого вироку, що особу засуджено за новим обвинуваченням, а в решті вирок суду першої інстанції залишено без зміни.

10. У разі порушення в апеляціях питання про погіршення становища одних засуджених (виправданих) та про скасування чи зміну вироку суду першої інстанції щодо інших таких осіб з інших підстав апеляційний суд за наявності до того підстав постановляє вирок тільки щодо тих засуджених (виправданих), становище яких погіршується, а щодо решти виносить ухвалу.

11. У випадках, коли апеляційний суд відповідно до ст. 378 КПК постановляє свій вирок лише щодо частини обвинувачення, яке має окрему кримінально-правову кваліфікацію, він цим

вироком частково скасовує вирок суду першої інстанції із погіршенням становища засудженого, а іншим процесуальним документом — ухвалою — той же вирок у частині засудження за іншими статтями Кримінального кодексу України залишає без зміни, змінює або скасовує з направленням справи у цій частині на додаткове розслідування чи новий судовий розгляд (при цьому справу в зазначеній частині необхідно виділити в окреме провадження).

12. Рекомендувати апеляційним судам систематично вивчати й узагальнювати практику постановлення своїх вироків (постанов) під час розгляду кримінальних справ в апеляційному порядку, вживати заходів щодо запобігання помилкам у застосуванні відповідного законодавства.

Голова Верховного Суду України В.Т.Малярєнко

Секретар Пленуму Верховного Суду України І.П.Домбровський